

เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2558 ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้จัดสัมมนา TU - ASEAN Forum ครั้งที่ 10 ภายใต้หัวข้อ "อาเซียน ไทย และมหาอำนาจในยุคแห่งการปฏิรูป" ขึ้น เพื่อเป็นเวทีให้ความรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสถานการณ์ภูมิภาคอันเป็นที่น่าจับตา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรอบของ "เอเชียตะวันออกเฉียงใต้" หรือ "อาเซียน" ที่กำลังจะก้าวสู่เป้าหมายการเป็นประชาคมอาเซียน ภายในสิ้นปีนี้ หนึ่งในนั้นมีการเสวนาหัวข้อ "ความสัมพันธ์อาเซียน ไทย กับ สหรัฐอเมริกา" ซึ่ง รศ.ดร.ประภัสสร เทพชาตรี ผอ.ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้วิเคราะห์บริบทความสัมพันธ์และท่าทีของมหาอำนาจเบอร์ 1 ของโลก ต่ออาเซียนและไทยไว้อย่างน่าสนใจ โดยสหรัฐฯ เป็นประเทศมีบทบาทในภูมิภาคอาเซียนมานานแล้ว ตั้งแต่ยุคหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 ในสมัยสงครามเย็น โดยยุทธศาสตร์ "Hub and Spokes"

กล่าวคือ สหรัฐฯ เป็นศูนย์กลาง ประเทศต่าง ๆ เป็นซี่ล้อ ซึ่งจะเน้นความสัมพันธ์ในกรอบทวีปเอเชียสิ้นสุดสงครามเย็นปรากฏว่า ระบบที่เรียกกันว่าเป็นระบบ 2 ขั้วอำนาจที่มีสหรัฐฯ ขั้วหนึ่ง และคอมมิวนิสต์ขั้วหนึ่ง ก็เหลือขั้วเดียว เกิดเป็นระบบ 1 ขั้วอำนาจ (Unipolar System) โดยที่สหรัฐฯ ผงาดขึ้นมาเป็นมหาอำนาจหนึ่งเดียวในโลกอย่างไม่มีคู่แข่ง ดังนั้น สหรัฐฯ จึงมีบทบาทอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา มีลักษณะของการครองความเป็นเจ้าในฐานะมหาอำนาจอันดับ 1 ของโลก ทั้งด้านการทหาร และเศรษฐกิจ

อย่างไรก็ตาม

ในเวลาไม่นานนักหลังจากสงครามเย็นสิ้นสุดลงก็เกิดปรากฏการณ์ที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับโลกคือ การผงาดขึ้นมาของจีน (The Rise of China) ที่ทำให้สหรัฐฯ ต้องกังวล โดยเฉพาะการขยายอิทธิพลของจีนในภูมิภาคอาเซียน ทำให้สหรัฐฯ ต้องปรับยุทธศาสตร์แผนสกัดกั้นการแผ่อิทธิพลของจีนหรือถ่วงดุลย์จีน หรือปิดล้อมจีน นอกจากนี้ การผงาดของอาเซียน (The Rise of ASEAN) ยังทำให้สหรัฐฯ มองข้ามไม่ได้อีกต่อไป ในเมื่อจีนก็ผงาดขึ้นมา อาเซียนก็ผงาดขึ้นมา ดังนั้นยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ ก็คือต้องปฏิสัมพันธ์กับอาเซียน สกัดกั้นอิทธิพลของจีนที่กำลังมาตีสนิทกับอาเซียนเช่นเดียวกัน โดยมี 4 เป้าหมาย คือ

- 1) การครองความเป็นเจ้า
- 2) การสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของจีน ปิดล้อม ถ่วงดุลย์
- 3) การป้องกันไม่ให้ประเทศในเอเชียรวมกลุ่มโดยไม่มีสหรัฐฯ และ
- 4) เพื่อปกป้องเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ในภูมิภาค

ยุทธศาสตร์ดังกล่าวมาเป็นรูปร่างอย่างชัดเจนในสมัยประธานาธิบดี บารัค โอบามา โดยในปี 2009 (พ.ศ.2552) สหรัฐฯ ตัดสินใจประชุมสุดยอดกับอาเซียนครั้งแรก สงเหตุมาประจำอาเซียนเสนอตัวว่าจะเข้าร่วมประชุมรัฐมนตรีกลาโหมอาเซียน (ADMM+) รวมทั้งการเปลี่ยนนโยบายต่อเมียนมาใหม่จากปิดล้อม โดดเดี่ยว คว่ำบาตร มามีปฏิสัมพันธ์ และมีข้อเสนอความร่วมมือภายใต้ความริเริ่มภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง (US - Lower Mekong Initiative) กับ 5 ประเทศ ได้แก่ เมียนมา ไทย ลาว กัมพูชา เวียดนาม (ไมยอมนับจีนเข้าร่วม) ต่อมาปี 2010 (พ.ศ.2553) สหรัฐฯ เปิดประเด็นเรื่องทะเลจีนใต้ ในตอนที่นางฮิลลารี คลินตัน ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีต่างประเทศ มาประชุมกับอาเซียนก็เริ่มแทรกแซง ทำให้ปัญหาปะทุขึ้นมา

และประกาศเข้าร่วมเป็นสมาชิก "การประชุมสุดยอดผู้นำเอเชียตะวันออก (East Asia Summit)" และในปี 2011 (พ.ศ.2554) ประธานาธิบดีโอบามาก็มารวมประชุมด้วยเป็นครั้งแรก ที่ East Asia Summit ขยายจากบวก 6 (+6) มาเป็นบวก (+8) และเขารวมประชุม ADMM + 8 ในปี นั้นด้วย พอปี 2012 (พ.ศ.2555) ยิ่งเห็นได้ชัดว่าสหรัฐฯ รุกใส่อาเซียน จากคำสำคัญ (keyword) 3 คำคือ ทีพีพี (TPP), พิวเวท (Pivot) และรีบาลานซิง (Rebalancing) โดยสหรัฐฯ ผลักดันชัดเจนที่จะให้ทีพีพี (TPP) เป็นเอฟทีเอ (FTA) ที่สำคัญที่สุดในภูมิภาค เพราะมองว่าเอฟทีเอ (FTA) ที่เกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ไม่มีสหรัฐฯ เลยขณะที่อาเซียนมีเอฟทีเอ (FTA) เต็มไปหมด สหรัฐฯก็ประกาศยุทธศาสตร์รีบาลานซิง (Rebalancing) ว่าจะกลับเข้ามาสร้างสมดุล สร้างดุลยภาพใหม่ให้เกิดขึ้นในภูมิภาค แต่จริง ๆ แล้วเป้าหมายก็คือแค่ 4 ประการของตน

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ช่วงปี 2013 (พ.ศ.2556) ถึงปัจจุบัน สถานการณ์โลกเปลี่ยนไป ตะวันออกกลางลุกเป็นไฟ ทั้งอาหรับสปริงส์ กลุ่มก่อการร้ายกลุ่มรัฐอิสลาม หรือไอเอส (IS) ทำให้สหรัฐฯ ต้องหันกลับไปให้ความสำคัญกับตะวันออกกลาง มีหน้าชาวยุโรปก็ลุกเป็นไฟ จากการผนวกไครเมียของรัสเซียเกิดความตึงเครียดระหว่างยูเครนกับรัสเซีย ตะวันตกโดยสหรัฐฯ เป็นผู้นำก็ประกาศว่าบาตรลงโทษรัสเซีย สหรัฐฯ จึงไปให้ความสำคัญกับองค์การสนธิสัญญาป้องกันแอตแลนติกเหนือ หรือนาโต (NATO) ทำให้ในขณะนี้สหรัฐฯ มีสงครามหลายด้าน และกำลังเสียสมาธิจนด้านเอเชียเริ่มแผ่วลง ขณะเดียวกันกับที่จีนผงาดขึ้นมาอย่างรวดเร็ว มีการผลักดันข้อเสนอต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเสนอล่าสุด การจัดตั้ง "ธนาคารเพื่อการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานของเอเชีย" หรือเอไอไอบี (Asian Infrastructure Investment Bank : AIIB) ซึ่งสหรัฐฯ ตอตานมาตลอด โดยพยายามลอบบีพันธมิตรในภูมิภาคไม่ให้รวมเอไอไอบี (AIIB) ของจีน แต่ที่สุดแล้วก็ไม่มีประเทศไหนฟังสหรัฐฯ ยกเว้นญี่ปุ่นประเทศเดียว เอไอไอบี (AIIB) นี้เองที่ อ.ประกัสสร กุลาวา เป็นสัญลักษณ์สำคัญที่จีนเริ่มจะท้าทายระเบียบเศรษฐกิจโลกของสหรัฐฯ ท้าทายระเบียบการเงินโลกของสหรัฐฯ ที่แตกอนมีแตกกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือไอเอ็มเอฟ (IMF) มีธนาคารโลก (World Bank) หรือธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) ที่สหรัฐฯ ควบคุมหมด จากเอไอไอบี (AIIB) แทนที่สหรัฐฯ จะโดดเดี่ยวจีน กลับกลายเป็นสหรัฐฯ ถูกโดดเดี่ยวเสียเอง ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนครั้งใหญ่ที่สะท้อนให้เห็นถึงการถดถอยของสหรัฐฯ ในภูมิภาค และการผงาดขึ้นมาของจีนอย่างชัดเจน ส่วนในกรอบความสัมพันธ์ สหรัฐฯ กับไทยนั้น อ.ประกัสสร วิเคราะห์ว่า ด้วยปัญหาการเมืองภายในของไทยในช่วง 10 กว่าปีที่ผ่านมา ทำให้ไทยสูญเสียบทบาทการเป็นผู้นำในภูมิภาค สูญเสียความน่าเชื่อถือในฐานะการเป็นพันธมิตรของสหรัฐฯ สหรัฐฯเริ่มไปแสวงหาพันธมิตรใหม่ ๆ ทว่าจุดที่แตกต่างของรัฐประหารปี 2014 (พ.ศ.2557) โดย คสช. นั่นคือท่าทีของไทยที่หากเป็นก่อนหน้านี้ (รัฐประหารปี 2006 หรือ พ.ศ. 2549) เราคงต้องรีบวางรัฐธรรมนูญจัดการเลือกตั้ง แต่ครั้งนี้เป็นเรื่องของการปฏิรูปประเทศที่ต้องใช้เวลาอีกนานพอแม่ว่าจะโดนกดดันอย่างต่อเนื่องในช่วง 1 ปีที่ผ่านมา แต่รัฐบาลปัจจุบันไม่ได้หยุดยั้งหรือการเลือกตั้งครั้งใหม่ในเรื่องการทูต แต่กลับเดินหน้ามียุทธศาสตร์ในเชิงรุกหาหาจีน ญี่ปุ่น รัสเซีย และอาเซียน เช่นเดียวกันในขณะที่ไทยเกิดช่องว่างความสัมพันธ์กับสหรัฐฯ จีนก็เร่งเข้ามาตีสนิท ยิ่งหลังจากการเดินทางเยือนไทยของนายแดนเนียล รัสเซลล์ ผู้ช่วยรัฐมนตรีต่างประเทศสหรัฐฯ ยิ่งทำให้ความสัมพันธ์ไทย สหรัฐฯ รวบลึกลงไปอีก

ทั้งนี้ อ.ประกัสสร กล่าวไว้ว่า ปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย - สหรัฐฯ ในอนาคต ได้แก่

- 1) ปัจจัยภายในของไทยเอง ถ้ามีรัฐธรรมนูญมีการเลือกตั้ง แรงกดดัน และการปฏิสัมพันธ์ในเชิงลบต่อไทยน่าจะลดลง
- 2) ยุทธศาสตร์ของไทย ซึ่งก็ยังไม่ชัดเจนว่าจะเอาอย่างไรกับสหรัฐฯ และมหาอำนาจอื่น ๆ แม้สิ่งที่เห็นตอนนี้เป็นคือไกลชิดกับจีน ญี่ปุ่น รัสเซียมากขึ้นแต่ก็ยังต้องตอบคำถามว่านี่เป็น Tactical Move คือแสดงให้เห็นว่าเรากำลังไกลชิดกับจีน เพื่อให้สหรัฐฯรีบเปลี่ยนท่าที หรือเป็น Strategic Move ที่เป็น

Permanent Move

หากเป็นเช่นนั้นก็จะถือเป็นจุดเปลี่ยนครั้งใหญ่ของการทูตไทยที่ในอดีตเราพยายามเดินสายกลาง มีความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกมหาอำนาจแต่เรากำลังจะเอียงเขาหาจีนอย่างถาวรหรือไม่ ซึ่งตรงนี้คงต้องดูต่อไปอีกสักระยะ

3) บทบาทของมหาอำนาจอื่น ๆ ในภูมิภาคคือจีน รัสเซีย ญี่ปุ่น อินเดีย ว่าแต่ละประเทศวาง position กับไทยแค่ไหน

4) ปัจจัยภายในของสหรัฐฯ ที่ตอนนี้กำลังใกล้เลือกตั้งประธานาธิบดี ขณะที่รัฐบาลโอบามาได้สูญเสียเสียงข้างมากในสภาองเกรส ไม่สามารถดำเนินยุทธศาสตร์ในเชิงรุกได้ ฉะนั้น จึงมีข้อจำกัดในการปรับสมดุล (Rebalancing) อาจจะต้องรอรัฐบาลหน้าหรือไม่ที่จะปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์สหรัฐฯ ครั้งใหญ่ต่อภูมิภาค และยุทธศาสตร์ของสหรัฐฯ เองก็ออกได้หลายหน้า ซึ่งขณะนี้ก็คาดการณ์ไม่ได้ว่าสหรัฐฯ คิดอย่างไรกับไทย จะกดดันไทยต่อ จะปรับปรุงความสัมพันธ์กับไทย หรือเลิกสนใจไทยไปแล้ว และ

5) การเสื่อมถอยของสหรัฐฯ ข้อนี้นับเป็นปัจจัยระยะยาว สหรัฐฯ กำลังเสื่อม แต่จะเสื่อมแค่ไหนถดถอยแค่ไหน แม้ยังไม่ชัดแต่ถาดูจากเอไอไอบี (AIIB) ก็น่าเป็นห่วง หรือจากทีพีพี (TPP) ก็น่ากังวลเพราะจนถึงปานนี้แล้วก็ยังทำทาวาจะไปไม่ถึงไหนเลย